

Uddannelse for bæredygtig udvikling

– strategi for FN's tiår 2005-2014

Uddannelse for bæredygtig udvikling

– strategi for FN's tiår 2005-2014

Uddannelse for bæredygtig udvikling – strategi for FN's tiår 2005-2014

Redaktion: Undervisningsministeriet, Afdelingen for videregående uddannelser og internationalt samarbejde

Produktion: Werner Hedegaard, Undervisningsministeriet, Kommunikationsenheden

Grafisk tilrettelæggelse og omslag: Malchow A/S, Ringsted

1. udgave, 1. oplag, december 2008: 1.000 stk.

ISBN: 978-87-603-2730-8

ISBN: (WWW) 978-87-603-2731-5

Internetadresse: pub.uvm.dk/2008/ubustrategi

Udgivet af Undervisningsministeriet, Afdelingen for videregående uddannelse og internationalt samarbejde

Bestilles (ISBN 978-87-603-2730-8) hos:

NBC Ekspedition

Tlf. 56 36 40 40, fax 56 36 40 39 eller e-mail: ekspedition@nbcas.dk

Telefontid: Mandag-torsdag 9.30-16.00, fredag 9.30-15.00

eller hos boghandlere

Tryk: Schultz Grafisk

Trykt med vegetabiliske trykfarver på miljøcertificeret papir

Printed in Denmark 2008

Eventuelle henvendelser af indholdsmæssig karakter rettes til Kommunikationsenheden i Undervisningsministeriet, tlf. 33 92 50 57 eller e-mail: pub@uvm.dk

Forord

Denne strategi er Undervisningsministeriets bud på, hvordan uddannelsessektoren kan bidrage til implementering af FN's tiår for uddannelse for bæredygtig udvikling.

Strategien for uddannelse for bæredygtig udvikling skal sikre, at børn, unge og voksne bliver bevidste om begrebet bæredygtig udvikling, og at de gennem viden, kundskaber og færdigheder bliver i stand til at handle kompetent. Herved bidrager uddannelsessektoren til at styrke regeringens grønne profil.

Gennem inddragelse af bæredygtig udvikling i alle relevante læreplaner i grund- og ungdomsuddannelserne samt i læreruddannelserne vil koblingen mellem naturfag, samfundsfag og humanistiske fag blive tydeligere. Eksempelvis vil kendskab til flere problemstillinger med relation til klimaforandringer give oplagte muligheder for at lave flerfaglige undervisningsforløb.

Med strategien for uddannelse for bæredygtig udvikling er der skabt grundlag for, at alle dele af uddannelsessektoren bidrager aktivt til at virkeliggøre de intentioner, der var baggrunden for vedtagelsen af FN's tiår for uddannelse for bæredygtig udvikling 2005-2014.

Ansvar for gennemførelsen af tiåret for uddannelse for bæredygtig udvikling har FN lagt hos UNESCO, der er kommissionen for uddannelse, forskning, kultur og kommunikation. Ansvar for udarbejdelse af en national strategi samt opfølgning heraf ligger hos de nationale myndigheder. Derfor er strategien udarbejdet i et samarbejde mellem den danske UNESCO-nationalkommission og Undervisningsministeriet.

Bertel Haarder
Undervisningsminister
December 2008

Indhold

- 3 Forord**
- 7 Indledning**
- 9 Nationale tiltag**
- 11 Målet med en dansk strategi for uddannelse for bæredygtig udvikling**
- 13 Initiativer og handlinger**
- 19 Nyttige links**

Indledning

Forenede Nationers (FN) generalforsamling vedtog i 2002, at perioden fra 2005 til 2014 skulle udgøre tiåret for uddannelse for bæredygtig udvikling. Hensigten hermed var at styrke indsatsen for en bæredygtig udvikling overalt i verden gennem uddannelse og læring.

Det internationale ansvar for koordinationen af tiårets aktiviteter er forankret hos UNESCO (FN's organisation for uddannelse, forskning, kommunikation og kultur).

FN har ikke udarbejdet en egentlig officiel definition af begrebet uddannelse for bæredygtig udvikling. Det skyldes, at man netop ønsker at give plads til en bred fortolkning med muligheder for store nationale forskelle.

UNESCOs tolkning af begrebet uddannelse for bæredygtig udvikling indikerer, at uddannelser og læringsmiljøer skal øge befolkningens kompetencer og færdigheder, således at beslutninger træffes på baggrund af viden og overvejelser vedrørende

- forholdet mellem nuværende og kommende generationers behov og interesser
- forholdet mellem bevaring og forandring
- forholdet mellem rige og fattige
- forholdet mellem lokale interesser og globale hensyn.

Miljøkomiteen under FN's økonomiske kommission for Europa (UNECE) har som opfølgning på generalforsamlingens vedtagelse udarbejdet en strategi for indsatsen vedrørende uddannelse for bæredygtig udvikling. UNECE-strategien er tiltrådt i 2005 af de 56 medlemslande og bekræftet ved et fælles undervisnings- og miljøministermøde i Beograd i 2007.

UNECE peger på seks områder som væsentlige for opfyldelse af strategien:

- at nationale strategier gennem for eksempel bekendtgørelser og læreplaner understøtter uddannelse for bæredygtig udvikling
- at fremme bæredygtig udvikling gennem formel, ikke-formel og uformel læring¹
- at fremme underviseres og andre læringsansvarliges motivation og kompetencer til at inkludere bæredygtig udvikling i læringen
- at adækvate værktøjer og materialer vedrørende uddannelse for bæredygtig udvikling er tilgængelige
- at fremme forskning i og udvikling af uddannelse for bæredygtig udvikling
- at styrke samarbejdet om uddannelse for bæredygtig udvikling inden for UNECE-regionen.

---

1 **Formel læring** henviser til læring på uddannelsesinstitutioner, som fører til en formel anerkendelse af uddannelsen. **Ikke-formel læring** henviser til læring, der foregår uden for de etablerede uddannelsesinstitutioner og typisk ikke fører til en eksamen. Hertil hører for eksempel læring på arbejdspladser, i lokalsamfund, inden for organisationer og grupper. Folkeoplysningen hører til her. **Uformel læring** handler om den læring, som foregår i hverdagslivet, og som ikke nødvendigvis bevidst er arrangeret med henblik på læring og måske heller ikke opfattes af deltagerne som noget, der udvikler deres viden og færdigheder.

Nationale tiltag

I grundlaget for VK Regeringen III fra november 2007 “Mulighedernes samfund” indgår: “At regeringen i en ny strategi for bæredygtig udvikling vil fremlægge en række tiltag til håndtering af de fremtidige udfordringer”.

Miljøministeriet udsendte i juni 2007 regeringens debatoplæg om en strategi for bæredygtig udvikling med titlen “Grønt Ansvar”. Debatoplægget indeholdt et overblik over, hvad regeringen har iværksat siden den forrige danske strategi fra 2002 med titlen “Fælles fremtid – Udvikling i balance”. Endvidere er der taget en række nye initiativer, der bidrager til at videreudvikle den danske bæredygtighedsstrategi til en samlet strategisk planlægningsramme.

Brundtland-kommissionens mål fra 1987 er:

“Bæredygtig udvikling er en udvikling, som opfylder de nuværende generationers behov uden at bringe fremtidige generationers mulighed for at opfylde deres behov i fare”.

For at nå målet er det vigtigt, at alle parter i samfundet – politikere, erhvervsliv og borgere – påtager sig et fælles ansvar for at medvirke til en bæredygtig udvikling.

Der er etableret et tættere samarbejde mellem miljø- og uddannelsessektorerne med henblik på optimal udnyttelse af begge sektors kompetencer. Herved sikres der synergi mellem regeringens overordnede strategiske planlægningsramme for bæredygtig udvikling og de delstrategier, der udvikles inden for andre sektorer, herunder uddannelses- og miljøsektorerne.

Målet med en dansk strategi for uddannelse for bæredygtig udvikling

Det overordnede mål med strategien er,

- *At kendskabet til uddannelse for bæredygtig udvikling udbredes og anvendes i praksis på alle uddannelsesniveauer i det formelle uddannelsessystem. Herudover gøres en særlig indsats i forhold til de ikke-formelle læringsmiljøer samt – hvor det er muligt – de uformelle læringsmiljøer.*
- *At styrke befolkningens forståelse, engagement og viden om begrebet bæredygtig udvikling under inddragelse af samspillet mellem økonomiske, sociale, politiske og kulturelle forhold, således at den generelle debat om emnet kvalificeres.*
- *At koordinere en række danske uddannelsesinitiativer, således at der tidsmæssigt og indholdsmæssigt kan skabes sammenhæng og synergi.*

En række aktuelle danske initiativer inden for uddannelsesområdet understøtter allerede strategien for uddannelse for bæredygtig udvikling.

Det drejer sig især om følgende:

- *Rapporten “Et Fælles Løft”, der vedrører en styrkelse af natur, teknik og sundhed*
- *Klimaundervisning 2009*
- *Virtuel Galathea 3*

Denne kobling af de igangværende danske initiativer skal ikke mindst ses på baggrund af, at det er Undervisningsministeriets ambition, at naturvidenskabelig indsigt får en mere fremtrædende placering som en del af den almene dannelse.

En solid naturfaglig almindelse er en forudsætning for kvaliteten af den demokratiske beslutningsproces i et samfund præget af højteknologi og store udfordringer på for eksempel sundheds- og klimaområderne.

Strategien tager udgangspunkt i følgende budskaber:

- Det personlige ansvar og engagement er vigtigt for styring af egne handlinger og adfærd.
- Demokratiske beslutninger bør træffes på baggrund af solid faglig viden.
- Der tilstræbes en økonomisk vækst, som ikke skader fremtidige generationer eller andre verdensdeles muligheder for vækst.

Initiativer og handlinger

I Danmark har der gennem en årrække været arbejdet med de områder, der er nævnt i UNECEs strategi og i UNESCOs fortolkning af begrebet uddannelse for bæredygtig udvikling. Men der er fortsat behov for fokus på, at elever og studerende får et bredt og dybtgående kendskab til naturfaglige emner og sammenhængen mellem disse og samfundets økonomiske, miljømæssige, sociale og kulturelle forhold.

For at nå de nationale og internationale mål har Undervisningsministeriet sat følgende initiativer i gang:

1. Udbygning af organisatoriske rammer for koordinering og synergi:

- Der er skabt formelle organisatoriske rammer gennem etablering af Dialogforum, bestående af en bred kreds af interesseorganisationer og et tværministerielt netværk. Inden for disse rammer skal aktiviteterne styrkes.
- Samarbejdet med de frivillige organisationer skal styrkes, så implementering af strategien kommer til at foregå i et samspil mellem centrale og decentrale offentlige myndigheder og alle relevante interessenter, herunder NGO'er og den folkeoplysende sektor.
- Der er sikret en sammenhæng mellem de hidtidige initiativer på uddannelsesområdet og strategien for bæredygtig udvikling.
- Aspekter af bæredygtig udvikling skal indgå i institutionernes generelle værdi- og kvalitetsprofiler.
- Kommunale Agenda 21-strategier udbygges, så de målrettede inddrager uddannelse for bæredygtig udvikling i de redegørelser, der ifølge Lov om planlægning, § 33 a, for hver valgperiode skal sendes til Miljøministeriet.

2. Inddragelse af begrebet bæredygtig udvikling i love, regler og planer:

- Bæredygtig udvikling har siden 2005 været inddraget ved revision af målbeskrivelser, læreplaner og vejledninger for grund- og ungdomsuddannelserne, herunder også erhvervsuddannelserne.
- Læreplanerne for folkeskolens undervisning i natur/teknik, biologi, geografi og samfundsfag samt i det obligatoriske emne *sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab* skal sammentænkes på alle uddannelsesniveauer med henblik på at styrke elevernes interesse for de enkelte fag og disses indbyrdes sammenhæng.
- Bæredygtig udvikling indgår i læreplaner for fagene biologi, fysik, naturgeografi og samfundsfag på det gymnasiale område, og de udvidede muligheder for at arbejde med forskellige fagkombinationer i de gymnasiale uddannelser efter reformen i 2005 kan udnyttes optimalt.
- I alle uddannelser skal deltagerne forholde sig til begrebet bæredygtig udvikling såvel ud fra en naturfaglig som en samfundsmæssig, humanistisk og demokratisk tilgang.
- I forbindelse med kommende ændringer af læreplaner mv. indarbejdes bæredygtig udvikling i de dele af uddannelseslovgivningen, bekendtgørelser og målbeskrivelser, hvor dette er relevant.
- Folkeoplysningssektoren kan anvende FN's tiår for uddannelse for bæredygtig udvikling som udgangspunkt for undervisning i samspillet mellem naturfaglige, samfundsfaglige, økonomiske, sociale og kulturelle aspekter.

3. Strategiske indsatser:

- Der skal arbejdes mere målrettet med koordination af de initiativer, der tidsmæssigt og indholdsmæssigt har sammenhæng.
- Som led i forberedelsen af Klimatopmødet i 2009 skal der i de formelle og ikke-formelle læringsmiljøer arbejdes strategisk og indholdsmæssigt med projekter med relation til klimaforandringer og bæredygtig udvikling.

- Der planlægges afholdt en række klimatopmøder, hvor unge er målgruppen.
- Der vil i løbet af FN's tiår for uddannelse for bæredygtig udvikling blive fokuseret og differentieret i forhold til andre problemstillinger end klima og andre aldersgrupper end børn og unge, eksempelvis som led i konceptet for livslang læring.
- Samarbejdet mellem Undervisningsministeriet og Miljøministeriet vil blive styrket gennem fælles initiativer som for eksempel tættere samarbejde mellem skoler og natur-skoler om undervisningsforløb og -materialer.
- Som led i en styrket naturfagsundervisning er det besluttet at oprette et Nationalt center for natur, teknik og sundhed.
- Akademiet for Talentfulde Unge (ATU) er et tilbud til gymnasieelever om at følge 2½ års intellektuelle udfordringer sideløbende med deres almindelige undervisning. Det første hold begyndte i januar 2008.
- Ved Sorø Akademi er det besluttet at oprette et nationalt science-center til talentudvikling og talentpleje for alle i uddannelsessystemet. De fysiske rammer forventes at stå færdige i 2. kvartal af 2009.
- Det folkelige engagement i aspekter af bæredygtig udvikling kan styrkes gennem interesseorganisationers og oplysningsforbunds aktive inddragelse af begrebet i deres løbende arbejde. Demokratiske processer bør have en fremtrædende plads.

4. Efteruddannelse:

- Begrebet uddannelse for bæredygtig udvikling indeholder både kendte, nye og ikke mindst flerfaglige aspekter.
- Der gennemføres et pilotprojekt om didaktiske metoder til inkorporering af uddannelse for bæredygtig udvikling på tværs af grundskolens fag.
- Udbydere af efteruddannelse inddrager aspekter af bæredygtig udvikling i de efteruddannelsesforløb, der udbydes og gennemføres for undervisere, formidlere og folkeoplysere.

- I samarbejde med Miljøministeriet opdateres tidligere koncepter for miljøundervisning til at omfatte begrebet bæredygtig udvikling.

5. Formidling:

- Undervisningsministeriet vil i løbet af FN's tiår for uddannelse for bæredygtig udvikling styrke og udbygge de formidlingsaktiviteter, der allerede er iværksat.
- Der etableres tættere link mellem www.ubuportalen.dk, www.emu.dk, www.Klimaundervisning.dk og www.1tonmindre.dk.
- Der vil løbende blive lagt bidrag til formidling af gode eksempler på undervisningsforløb og didaktiske metoder på Elektronisk Mødested for Undervisningsverdenen www.emu.dk, der i øvrigt allerede rummer mere end 300 gode eksempler.
- Der arrangeres konferencer og møder, hvis indhold tager udgangspunkt i centrale temaer, der er udpeget af internationale organisationer som for eksempel UNESCO, UNECE, EU og Nordisk Ministerråd.
- Der afholdes en ungdomskonference med temaet demokrati, naturfag og bæredygtig udvikling i forbindelse med Danmarks formandskab for Østersørådet i 2008/2009.
- Undervisningsministeriet vil gennem oplysningskampagner medvirke til, at bæredygtig udvikling bliver et kendt begreb, som indgår i læreres/formidlers bevidsthed i alle uddannelses- og læringsmiljøer.
- Der etableres fælles fremstød på Miljøministeriets og Undervisningsministeriets områder.

6. Forskning og udvikling:

- Der bør etableres et solidt, forskningsbaseret vidensgrundlag for den videre udvikling af uddannelse for bæredygtig udvikling, og Undervisningsministeriet vil derfor opfordre til øget forskning på området.

- Læreruddannelsen i natur, teknik og sundhed styrkes blandt andet gennem udvikling af nye didaktiske metoder.
- Der udvikles nye flerfaglige videregående uddannelser, der relateres til bæredygtig udvikling.
- Resultater af den nyeste forskning skal stilles til rådighed for undervisningen, for eksempel gennem virtuelle formidlingskanaler analogt med Virtuel Galathea 3.
- Der igangsættes et projekt, der sigter mod udvikling af konceptet for Grøn Skole Grønt Flag i retning af bæredygtig udvikling.

7. Mobilisering af ressourcer:

- Strategien kan gennemføres inden for uddannelsesinstitutionernes eksisterende økonomiske rammer. Yderligere ressourcer kan komme fra indsatsområder, der årligt prioriteres inden for rammerne af Forsøgs- og Udviklingsmidlerne.
- Særlige projekter, som relateres til for eksempel Klimatopmødet 2009, vil kunne iværksættes under Forsøgs- og Udviklingsmidlerne for eksempel til formidlingsaktiviteter og etablering af netværk.
- Initiativer med relation til styrkelse af natur, teknik og sundhed samt kobling af disse med aspekter af samfundsfag, bæredygtig udvikling og miljø vil ligeledes kunne støttes af tværgående puljer til Forsøg og Udvikling.
- Inden for rammen af Tips- og lottomidlerne kan der søges støtte til konkrete projekter med relation til Klimatopmødet 2009 og til uddannelse for bæredygtig udvikling.
- Undervisningsministeriet vil opfordre producenter af undervisningsmaterialer til at udvikle og producere undervisningsmaterialer, der inddrager begrebet bæredygtig udvikling.
- Undervisningsministeriet vil styrke samarbejdet mellem uddannelses- og miljøsektorerne for at trække på de res-

sourcer, der allerede er til rådighed, for eksempel i natur-skoler og blandt naturvejledere og grønne guider.

- Undervisningsministeriet vil styrke samarbejdet med NGO'er for derigennem at skabe synergi mellem uddannelsessektorens ressourcer og NGO'ernes ressourcer.

8. Indikatorer

- Arbejdet med udvikling af indikatorer skal tage udgangspunkt i det eksisterende arbejde, men der skal fokuseres på objektive målbare indikatorer, som kan vise en progression i uddannelsessektorens arbejde med bæredygtig udvikling.
- Der udvikles et enkelt system af indikatorer, som også vil være rettet mod opfyldelsen af målene i regeringens kommende bæredygtighedsstrategi og dennes delstrategier.
- 50 % flere skoler forventes at deltage i konceptet Grønt Flag Grøn Skole inden 2014.
- Samarbejdet mellem Undervisningsministeriet og Miljøministeriet styrkes gennem udvikling af fælles undervisningsmaterialer til brug i nationalparker.
- Antallet af uddannelsesinstitutioner, som har en bæredygtighedsstrategi, øges med 25 % inden 2014.
- Uddannelsesinstitutionerne etablerer samarbejdsrelationer om bæredygtig udvikling med partnerinstitutioner i andre lande og eventuelt andre verdensdele.

9. Mål- og procesevaluering:

- Den danske strategi for uddannelse for bæredygtig udvikling vil blive evalueret, blandt andet i forbindelse med afrapporteringer til UNECE og UNESCO.
- Undervisningsministeriet vil ved evalueringen af den danske indsats for FN's tiår tage udgangspunkt i de indikatorer, som UNECE har foreslået.

Nyttige links

UNESCO på www.uvm.dk:

<http://www.uvm.dk/Uddannelse/Tvaergaende%20omraader/Internationalt/UNESCO.aspx>

UNESCO.org:

http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=29008&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

UNECE.org:

<http://www.unece.org/env/esd/welcome.htm>

Brundtland rapporten:

<http://www.bu.dk/pages/26.asp>

Fælles fremtid - udvikling i balance:

<http://www.miljøstyrelsen.dk/udgiv/Publikationer/2002/87-7972-210-5/html/default.htm>

Et Fælles Løft:

http://www.uvm.dk/-/media/Files/Aktuelt/PDF08/080215_nts.ashx

Virtuel Galathea3:

<http://virtuelgalathea3.dk/>

Lokal Agenda 21:

http://www.lpa.dk/agenda21/Introduktion/Introduktion_la21.htm

Agenda 21 for Østersøregionen:

<http://pub.uvm.dk/2003/baltic21/1.html>

Fælles Mål II for undervisningen i folkeskolen:

<http://www.uvm.dk/Uddannelse/Folkeskolen/Fag%20proe-ver%20og%20evaluering/Faelles%20maal/Nye%20Faelles%20Maal%202009.aspx>

Fagenes sider i de gymnasiale uddannelser:

<http://www.uvm.dk/Uddannelse/Gymnasiale%20uddannelser/Fagenes%20sider.aspx>

Erhvervsfaglige uddannelser og miljø:

http://www.uvm.dk/-/media/Files/Udd/Erhvervs/PDF08/151208_miljoe.ashx

Grønt Flag Grøn Skole:

<http://www.groentflag.dk/page.php?page=226&menu=1>

Grønne guider:

<http://www.greenguides.net/greenguides/greenguides.htm>

Naturvejledere:

<http://www.skovognatur.dk/Kontakt/Naturvejledning/>

Nationalparker:

<http://www.skovognatur.dk/Ud/Oplev/Nationalparker/>

Akademiet for Talentfulde Unge (ATU):

<http://www.ungetalenter.dk/>

Science-center Sorø:

http://www.soroe-akademi.dk/science/sci_fs1.htm

Dansk Folkeoplysnings Samråd:

<http://www.dfs.dk/netavisen/konference/nordiskpaedagogikfor-baeredygtigudvikling.aspx>

Tips- og lottomidler:

<http://www.uvm.dk/For%20institutioner/Finanslov%20og%20tilskud/Tilskud/Tips.aspx>

Publikationen præsenterer Undervisningsministeriets strategi for, hvordan den danske uddannelsessektor kan bidrage til realiseringen af FN's tiår for uddannelse for bæredygtig udvikling. Strategien er udarbejdet i et samarbejde mellem Undervisningsministeriet og den danske UNESCO-nationalkommission.

Strategien skal sikre, at børn, unge og voksne bliver bevidste om begrebet bæredygtig udvikling, og at de gennem tilegnelse af viden, kundskaber og færdigheder bliver i stand til handle bæredygtigt.

UNESCO har ansvaret for gennemførelsen af FN's tiår for uddannelse for bæredygtig udvikling, mens de nationale myndigheder udarbejder en national strategi og følger op på denne.